

משרד החינוך אגף אומנויות

הפיקוח על הוראת האומנות החזותית

מחנן ABR - מחקר ויצירה

מבוא:

פרויקט ABR - מחקר ויצירה או באנגלית Art Based Research הוא תהליך מחקרי-יצירתי שמטרתו לשלב בין מחקר עיוני לעבודה מעשית בסטודיו. התהליך מוביל את התלמידים דרך שלבים של השראה, חקר, יצירה ורפלקציה, תוך מתן דגש על חיבור אישי בין הידע המחקרי לפיתוח שפה אמנותית אישית.

הפרויקט מבוסס על מחקר אמנותי-יצירתי, מחולק על פי שלבי הפעולה הבאים:

השראה – גיבוש רעיון ומחקר ראשוני.

מחקר – חקר אמן או חקר אוצרות, הכולל ניתוח יצירות ובניית תהליך מחקרי הכולל שאלת חקר.

פעולה יצירתית בסטודיו – יצירה מעשית מתוך המחקר.

רפלקציה – כתיבת מסקנות ותובנות מהתהליך.

דגשים פדגוגיים:

1. **למידה מבוססת חקר:** הפרויקט שם דגש על תהליך חקר עצמאי של התלמידים, אשר כולל חיפוש מידע, קריאה, איסוף מקורות והסקת מסקנות.
2. **קישור בין עיוני ומעשי:** מטרת הפרויקט היא לטשטש את הגבולות בין מחקר טקסטואלי לבין יצירה פלסטית.
3. **חיזוק חשיבה ביקורתית ויזואלית:** התלמידים לא רק לומדים על אמנים, אלא מנתחים יצירות בצורה מעמיקה, תוך שהם יוצרים הקשרים בין העבודות לבין עבודתם האישית.
4. **מחברת השראה כמרחב פיזי או דיגיטלי בו מבוסס התהליך:** כל התהליך מתועד במחברת ABR רעיונות, מחקרים, סקיצות, מחשבות ותגובות.
5. **שיתוף והצגת התהליך:** הפרויקט כולל שלב של פרזנטציה כיתתית או תערוכה פנימית, כך שהתלמידים מקבלים משוב מחבריהם.

דגשים להנחייה:

- לכוון את התלמידים לבחור נושא שמעניין אותם באמת – זהו פרויקט ארוך-טווח, אז חשוב שהתלמידים יתחברו אליו רגשית ואינטלקטואלית.
- להדגיש את חשיבות המחברת – המטרה היא שתהיה עשירה בתוכן, חיה, ורב-שכבתית.
- לעודד חיבור אישי ליצירה – באמצעות חקר אישי, תובנות ורפלקציות מעמיקות.
- לתווך את המעבר בין מחקר ליצירה – לעזור לתלמידים לזהות אלמנטים מתוך תהליך החקר שיכולים להפוך למניע יצירתי.
- לתמוך בחשיבה יצירתית ומגוונת – ניתן לשלב טכניקות שונות בתוך המחברת, וגם כלים דיגיטליים או טכנולוגיים כמו AI.
- לייצר שיח רפלקטיבי – לעודד תלמידים לשאול את עצמם שאלות משמעותיות לאורך התהליך.
- על מנת שתהליך עבודת החקר תהיה משמעותית, יש לכוון את התלמידים למחברת השראה הכוללת כ 10 עמודים סה"כ.
- בחינת הבגרות תכלול שאלות על תהליך היצירה הסופי, כמו גם תהליך החקר. התלמידים יידרשו להציג מספר עמודים מייצג מתוך תהליך החקר והמחברת

שלבי הפעולה:

שלב הפעולה	מטרות	פעולות	תוצר מומלץ
השראה ובחירת נושא	לעורר עניין ראשוני ולהתחיל לגבש כיוון למחקר	• יצירת קולאז' השראה – איסוף תמונות, מילים, אסוציאציות (אפשר דיגיטלית ב-Canva / Padlet או ידנית במחברת). • שימוש במפות חשיבה / שמש אסוציאציות – ניתן לעשות זאת דיגיטלית (MindMeister, Miro) או ידנית. • חיפוש ראשוני בגוגל, ספריות דיגיטליות, מוזיאונים מקוונים (MoMA, Google Arts & Culture). • רישום רעיונות ראשוניים ומיקוד נושא לשאלת חקר בתוך מחברת ABR.	דף השראה במחברת + 3-5 מקורות השראה ויזואליים.
חקר עיוני - דיאלוג עם	להעמיק ידע לזהות מוטיבים משמעותיים	אם התלמיד בחר חקר אמן: • בחירת 5 יצירות של האמן. ית הנבחרת, וניתוח 3 מהן לעומק: ניתוח חזותי, פנומנולוגי - פרשני הכולל	עמודי חקר במחברת עם שילוב טקסט,

תמונות, הערות חזותיות, ותובנות ראשוניות.	התייחסות לאמצעים אמנותיים בולטים ביצירות, ניתוח איקונוגרפי, מסרים והקשרים העולים מתוך היצירות. • שימוש במקורות מידע שונים והצלבתם (ויקיפדיה, מאמרים, סרטונים ביוטיוב, ראיונות). • תיעוד המידע במחברת תוך הדפסת קטעים, הדבקת תמונות, תיוגים, סקיצות ורישומים חופשיים. יש לציין כי חלק זה ניתן לבצע באופן דיגיטלי על גבי מסמך וורד ולצרפו למחברת ההשראה כמו: יצירת QR לסריקה, הדפסה והוספה כעמודים נלווים בתוך המחברת, כתיבה ידנית או כל דרך יצירתית אחרת. • תרגיל קטן: יצירת "תגובה ויזואלית" ליצירה שנבחרה (רישום מהיר, קולאז', טקסט). אם התלמיד בחר חקר אוצרות: • חיפוש 10 יצירות של אמנים שונים סביב נושא משותף. • ניתוח 3 יצירות לעומק – מה הקשרים ביניהן? • הדגשת היבטים אוצרותיים – איך מציגים תערוכה? כיצד ההקשר משנה את הקריאה של יצירה? • שילוב מחשבות אישיות, שאלות פתוחות, והצעות לתצוגה אפשרית.		אמנ.ית או חקר אוצרות תערוכה
דף רפלקציה במחברת – "מה למדתי מהמשוב ואיך זה משפיע על ההמשך?"	• הכנת מצגת קצרה (אפשר מצולמת מהמחברת או דיגיטלית ב-Canva/Google Slides). • הצגת שאלת מחקר מרכזית והקשרים חזותיים. • קבלת שאלות ותגובות מחברי הכיתה (אפשר לבקש מחבר.ה לרשום את התובנות במהלך הפרזנטציה ולאחר מכן לסכם אותם במחברת).	לחשוף את המחקר, לקבל משוב ולחדד כיוונים	פרזנטציה כיתתית והערכת ביניים
עמודי תיעוד תהליך יצירה – סקיצות, תמונות עבודה, מחשבות כתובות.	• בחירת כיוון יצירתי על סמך המחקר (טכניקה, סגנון, חומרים). • יצירת סקיצות ראשוניות וכתיבת תכנון ביצועי. • ניסוי בטכניקות – תרגיל קצר: "להיכנס לנעליו של האמן" (ליצור יצירה בטכניקה/סגנון שלו, ואז לשנות ולפתח כיוון אישי). • תיעוד התהליך בתמונות, הערות, צילומי מסך אם עובדים דיגיטלית.	להפוך את המחקר למעשה אמנותי	פעולה יצירתית בסטודיו

רפלקציה וסיכום	לנתח את החוויה, לחבר בין מחקר ליצירה, ולהפיק תובנות	• מענה על שאלות רפלקטיביות (למשל: איך המחקר שינה את דרך היצירה שלי? מה למדתי על עצמי?). • כתיבת סיכום בעזרת ציטוטים מהמחברת – מה היו הצמתים החשובים בתהליך? • בחינת מה הקהל יכול ללמוד מהיצירה שלי? • תיעוד היצירה הסופית בצילום איכותי, לצד מחברת המחקר.	דף רפלקציה + צילומי תהליך וגמר.
----------------	---	--	---------------------------------

נקודות למחשבה בתהליך העבודה:

כיצד נשלב מחקר דיגיטלי ופיזי?

לעבוד עם מחברת ABR אך גם להיעזר באיסוף מקוון לתמונות, טקסטים ורעיונות.

כיצד נעודד חיפוש מקורות מגוונים?

לא רק גוגל וויקיפדיה! נוכל להפנות גם למוזיאונים מקוונים, ראיונות, ספרות מקצועית.

כיצד נייצר ונכוון תלמידות.ים לשיח רפלקטיבי מפרה?

נוודא שהתלמידים מבינים איך הידע שרכשו משפיע על היצירה שלהם.

כיצד נייצר תחנות משוב לאורך הדרך?

בשילוב הצגות ביניים ומעגלי הערכה כדי שהתלמידים לא יישארו סגורים בתוך עצמם.

כיצד נשתמש בטכנולוגיה בחוכמה?

נוכל לאפשר לתלמידים ליצור חקר דיגיטלי, אך לשלב תהליכי יצירה ידניים שמשמרים חוויית חקר מוחשית.

יתרונות:

- תלמידים חוקרים לעומק ולא רק "מעתיקים מידע".
- מחברים בין מידע עיוני לתהליך יצירתי אישי.
- יוצרים מחברת ABR שהיא לא רק כלי מחקר, אלא גם תוצר ייחודי וחד פעמי.
- לומדים לעבוד עם טכנולוגיה לצד יצירה מסורתית, ולא לוותר על אף אחד מהם.
- מפתחים חשיבה ביקורתית ושפה אישית אמנותית.

הצעה למסגרת זמן לתהליך מחקר ויצירה:

שבוע	פעילות בשיעור העיוני (מסגרת שיעור של 1.5 שעות)	פעילות סדנאית (לשיעור מעשי של 1.5 שעות)	הצעה להמשך עבודת חקר עצמית
שבוע 1-2	השראה ובחירת נושא: יצירת קולאז', סיעור מוחין, גיבוש שאלת חקר		חיפוש השראות ראשוני (תמונות, מידע), כתיבת כמה רעיונות ראשוניים
שבוע 3-4	חקר עיוני – בחירת 3 יצירות לניתוח, ניתוח יצירה אחת בכיתה		השלמת ניתוח של 2 יצירות נוספות, כתיבת מחשבות במחברת ABR
שבוע 5-6	פרזנטציה כיתתית – הצגת מחקר, קבלת משוב		עדכון מחברת בהתאם למשוב מהפרזנטציה, תכנון ראשוני ליצירה
שבוע 6 והלאה	רפלקציה קצרה על הפרזנטציה, גיבוש כיוון יצירתי	התחלת עבודה מעשית בסטודיו – ניסוי בטכניקות, סקיצות ראשונות	התקדמות ביצירה בבית – חידוד רעיונות, שילוב אלמנטים מהמחקר
	מעקב אחר תהליך העבודה, משוב אישי וקבוצתי	פיתוח היצירה – עבודה עם חומרים, חיפוש פתרונות יצירתיים	כתיבת רפלקציה סופית, תיעוד תהליך היצירה בצילומים

שאלות רפלקטיביות מכוונות:

אחרי שהתלמידים סיימו את שלב המחקר, אפשר להנחות אותם בשאלות שיעזרו להם לחבר בין הידע שרכשו לבין עשייה יצירתית. למשל:

- מה היה הרגע הכי מעניין במחקר שלך?
 - האם מצאת דימוי חזותי חזק במיוחד שמדבר אליך?
 - איזה אלמנט צורני/טכני באמן שחקרת מושך אותך ומדבר אליך?
 - האם יש רגש שהמחקר שלך מעורר בך, ואיך תוכל להביע אותו ביצירה שלך?
 - האם אתה רוצה להגיב ליצירה של האמן או להמשיך אותה בדרך שלך?
2. **בחירת אלמנט חזותי מהמחקר – במקום שהתלמידים פשוט "יסכמו" את מה שלמדו, יש להנחות אותם לבחור פרט משמעותי ולהתמקד בו.**
- אם הם חקרו אמן מסוים – באיזה אלמנט מהעבודות שלו הם רוצים להשתמש? (צבעים, קומפוזיציה, דימוי חוזר, שימוש בטכניקה מסוימת).

- אם הם עשו חקר אוצרות – כיצד הם יכולים **ליצור חיבור** בין העבודות השונות ולפתח יצירה חדשה שמתכתבת עם הנושא?
- 3. **תרגילי ביניים** – לפני שהם יוצאים ליצירה החופשית, כדאי לתת להם **משימות קטנות שמחברות בין החקר לסטודיו**, כמו:
 - **סדרת רישומים מהירים** של דימויים מתוך המחקר.
 - **תרגיל העברת סגנון** – ליצור עבודה קטנה בנושא שלהם בטכניקה של האמן שחקרו.
 - **יצירת קולאז' רעיוני** – לאסוף תמונות, מילים, וצבעים שמביעים את התחושות שהנושא שלהם מעורר.
- 4. **ניסוי בחומרים וטכניקות** – לשאול את התלמידים איך הם רוצים לתרגם את החקר שלהם לפרקטיקה:
 - האם הם רוצים לעבוד ברישום, ציור, פיסול, צילום, וידאו, או שילוב של טכניקות?
 - האם יש חומרים שקשורים ישירות לנושא שלהם? (למשל, אם הם חוקרים זיכרון אישי, אולי אפשר לשלב חומרים ישנים כמו תמונות משפחתיות).
 - האם יש **דרך אחרת** לספר את הסיפור שלהם חוץ ממה שהם רגילים?
- 5. **שיח קבוצתי ופרזנטציות** – שיח עם תלמידים אחרים עוזר לראות כיוונים חדשים. אפשר לעשות "דיון פתוח" שבו כל תלמיד מציג את החיבור שהוא מצא בין המחקר ליצירה, והשאר שואלים שאלות או מציעים כיוונים נוספים.

מחנן להערכת הפרויקט:

35	תהליך עבודה במחברת - רצינות, מקוריות, חקר מעמיק
25	פרזנטציה והצגת הנושא - בהירות, פיתוח דיון, שיח עמיתים
25	רפלקציה וסיכום תהליך - עומק מחשבתי, קישור בין מחקר ליצירה
15	פיתוח רעיון - העמקה, יצירתיות, מגוון מקורות השראה
100	סה"כ

שאלות לדוגמא להערכת הפרויקט בבגרות:

1. הקשר בין מחקר ליצירה

א. תארו את התהליך שעברתם משלב המחקר העיוני (אמן או אוצרות) ועד ליצירה המעשית. התייחסו לפחות לשני שלבים משמעותיים בדרך ותרומתם לפיתוח היצירה שלכם.

ב. בחרו שני אמצעים אמנותיים שהשפיעו על יצירתכם מתוך היצירות שחקרתם. הסבירו כיצד הם באו לידי ביטוי בעבודה שלכם מבחינה צורנית ותוכנית.

2. דיאלוג עם יצירות מהעבר

א. השוו בין היצירה שיצרתם לבין אחת היצירות שחקרתם בסדנת האומנות. פרטו שני דימויים או רעיונות משותפים, והסבירו כיצד עיבדתם אותם ביצירה שלכם.

ב. אילו התאמות ביצעתם כדי להפוך את הדימויים או הרעיונות הרלוונטיים לעבודת אמנות אישית ועכשווית? התייחסו להיבטים כמו חומר, סגנון, או מסר.

בהצלחה 😊